

Такой перечень позволил нам получить общее представление о характере отношения представителей молодежи Беларуси и Туркменистана к своему внутреннему миру, к человеку как представителю другой национальности, другой веры и другой культуры, к закону и отечеству.

Результаты обработки полученных данных представим в виде таблицы.

Пирамида ценностей белорусских студентов	Пирамида ценностей туркменских студентов
Карьера	Гостеприимство
Высокое материальное благосостояние	Умение влиять на людей
Душевная гармония	Справедливость
Справедливость	Карьера
Умение влиять на людей	Патриотизм
Умение выделяться среди других	Законопослушание
Терпение по отношению к представителям других религий	Верность в дружбе
Гостеприимство	Высокое материальное благосостояние
Патриотизм	Умение выделяться среди других
Верность в дружбе	Терпение по отношению к представителям других религий
Честность	Душевная гармония
Законопослушание	Честность

Мы не будем комментировать в рамках данной статьи полученные результаты, лишь отметим, что они отражают степень выраженности каждой из диагностируемых ценностей у сравнительно небольшого количества испытуемых, поэтому в полном объеме проецировать такое распределение ценностей на соответствующую культуру не стоит.

В проблеме изучения культурных ценностей есть еще один важный аспект – изменения в системе ценностей. Время от времени в различных культурах возникают опасения, что может произойти размывание культурного, ценностного ядра, подмена «своих» ценностей «чужими».

Заключение. Мир духовных ценностей каждого из нас многогранен. Вместе с тем существуют ценности «глобального» характера, которые являются первостепенными для целого народа. Полноценная межкультурная коммуникация невозможна без знания реалий страны изучаемого языка, культуры страны и менталитета ее граждан. Изучение структуры ценностного мира представителей той или иной культуры – один из важных компонентов формирования социокультурной компетенции личности, что является значимой составляющей профессиональной подготовки специалиста.

1. Арутюнова, Н.Д. Коммуникация. Человеческий фактор в языке: Коммуникация, модальность, дейксис / Н.Д. Арутюнова, Т.В. Булыгина, А.А. Кибрик и др. – М.: Наука, 1992. – 280 с.

2. Клюев, Е.В. Речевая коммуникация / Е.В. Клюев. – М.: Издательство ПРИОР, 2008. – 224 с.

3. Тугаринов, В.П. Избранные философские труды / В.П. Тугаринов. – Л.: Издательство ЛГУ, 1988. – 344 с.

СПЕЦЫФІКА ІХТЫЯНАЙМЕННЯЎ ШЧЫПОЎКІ І ГАЛЬЦА Ў ГАВОРКАХ ВІЦЕБШЧЫНЫ

*Т.А. Грачыха
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Духоўным скарбам і найважнейшым фактарам развіцця культуры народа з’яўляецца мова. Адметная разнавіднасць нацыянальнай беларускай мовы – дыялектная мова. Даследаванне дыялектаў, гаворак, розных прадметна-тэматычных груп, іх лексічнага складу і моўных асаблівасцей з’яўляецца актуальнай задачай у вырашэнні пытанняў беларускай дыялекталогіі. Спецыфіку, багацце і самабытнасць гаворак Беларускага Паазер’я дазваляе выявіць вывучэнне дыялектных іхтыялагічных намінацый.

Мэта даследавання – вызначыць фанематычныя, словаўтваральныя, сінанімічныя, варыянтныя моўныя асаблівасці найменняў такіх прадстаўнікоў рыб, як шчыпоўка і галец у гаворках Віцебшчыны ў параўнальным плане з іншымі дыялектнымі назвамі.

Матэрыял і метады. Моўны аналіз іхтыялагічных намінацый у нашым даследаванні быў праведзены на аснове лексічнага фактычнага матэрыялу, сабранага паводле дыялектных, тэрміналагічных слоўнікаў, энцыклапедычных даведнікаў. Метады даследавання – апісальны і параўнальна-супастаўляльны.

Вынікі і іх абмеркаванне. У навуковай іхтыялагічнай наменклатуры шчыпоўка адносіцца да сям’і ўюновых (рус. щиповка, *Gobituis taenia* L.) [13, 399]. Гэта невялікая рыбка, не пакрытая лускай, якая жыве ў зарасніках водарасцяў на дне рэчак [5, 79].

У гаворках Віцебшчыны, як і ва ўсім дыялектным масіве беларускай мовы, навуковая намінацыя *шчыпоўка* не пашырана, што гаворыць пра яе запазычанасць з рускай мовы [5, 79]. Намі адзначаны адзінкавыя фанематычныя варыянты: *шчы́паўка* ж. (Обаль, Сукрэмна Сенненскі раён) – *шчыпо́ўка* ж. (Слабодка, Мар’янополле Браслаўскі раён) [2, 24]. У дыялектных матэрыялах занатаваны словаўтваральны адпаведнік *шчыпáч* м. (Кавалі Лёзненскі раён) [2, 24].

Гаворкі поўначы Беларусі выявілі разнастайнасць дублетаў, уласналексічных адрозненняў у абазначэнні дадзенага прадстаўніка рыб, што ўказвае на іх спецыфіку і багацце: *шчыпо́ўка* ж. – *куса́ка* ж. (Лабачова, Варахобкі Бешанковіцкі, Града, Песачанка Сенненскі, Зялёнка Полацкі, Арэхаўна Ушацкі, Стараселле, Забароўе, Суша Лепельскі, Кішы, Галубічы, Свіла Глыбоцкі, Крычава Міёрскі раёны) [2, 24] – *каза́* ж. (Полацкі раён) [1, 221; 4, 81] – *ляге́нь* м. (Антаполле, Сялец Чашніцкі, Завараты Глыбоцкі раёны) [2, 24] – *сіко́лка* (Новы Пагост Міёрскі раён) [2, 24] – *сучка* ж. (Жалезкі Бешанковіцкі раён) [2, 24] – *то́чка* ж. [3, 330]. Словаўтваральны адпаведнік да лексем *сіко́лка* – *сі́кля* бытуе сярод рыбакоў у Віцебску [2, 24], адпаведнік да лексем *каза́* – *ко́зачка* адзначаны ў вёсцы Лялеўшчына Гарадоцкага раёна, эквівалент да лексем *куса́ка* – *куса́чка* занатаваны ў вёсцы Бірулі Докшыцкага раёна [2, 24]. Багацце ўласнабеларускіх самабытных намінацый выяўлена і ў іншых рэгіёнах Беларусі: *куса́ка*, *куса́чка*, *ку́ська*, *сіко́лка*, *сяку́шка* [10, 298; 13, 399]; *сэ́чка*, *сэ́каўка* [7, 120]; *сіко́вка*, *сі́ка* [4, 81]; *секáч*, *секун* [8, 202], *то́чка* [13, 399]; *вярцёлка* [14, 124]; *каза́*, *ляге́нь* [6, 57]; *вёюн*, *веретёлка* [3, 330]; *сэ́чка*, *секаўка* [5, 79]. Найменні *сіка́вка*, *сі́ква* распаўсюджаны таксама на ўкраінскім Палессі [9, 50]; *секач*, *секун* – у рускіх гаворках [8, 202].

Шчыпоўку характарызуе багацце абсалютных сінанімаў як у беларускіх гаворках, так і ў гаворках Паазер’я. Гэты невялікі па памерах прадстаўнік іхтыяфаўны не мае промыславага значэння, выкарыстоўваецца як прынада для лоўлі рыб, магчыма, таму ў некаторых гаворках назва невядома і ўтварае лакуны пры адсутнасці эквівалентаў або мае абагульненыя назвы да дробнай рыбы. Экспрэсіўнае найменне *сучка* нясе на сабе рысы эндэмізму – адзінкавасці і непаўторнасці. Большасць найменняў гэтага віду абумоўлена рухомымі калочкамі пад вачыма, якімі лёгка пакалоць (пасячы) пальцы. Двухраздзельны шып пад вокам, на нашу думку, нагадвае рожкі, што абумовіла намінацыю *каза́*. Здольнасцю лёгка закопвацца ў грунт тлумачыцца найменне *то́чка* [13, 399].

Наступны прадстаўнік рыб галец таксама адносіцца да сям’і ўюновых (рус. голец, *Nemachilus barbatulus* (L.)) [13, 544]. Ён падобны на шчыпоўку, маленькі, без лускі [5, 76]. У гаворках Віцебшчыны выяўлены шматлікія дублеты ў адносінах да дадзенай намінацыі: *галéц* м. (Храпавічы Віцебскі, Смалоўка Гарадоцкі, Слабодка Браслаўскі раёны) – *лэжань* м. (Заборцы Докшыцкі, Шэпелева Глыбоцкі раёны) – *гулёнь* м. (Завараты Глыбоцкі раён) – *сліж* м. (Свабодная, Обаль, Сукрэмна, Масоры Сенненскі, Ларынаўка Аршанскі, Зялёнка Полацкі, Арэхаўна Ушацкі раёны) [2, 24; 12, 482] – *сляпéц* м. (Жарнасекава Бешанковіцкі, Сарочына, Старое Сяло Ушацкі, Стараселле, Суша, Забароўе Лепельскі, Сталіца Шаркаўшчынскі, Манякова, Крычава Міёрскі раёны) [2, 24] – *піскун* м. (Полацкі, Браслаўскі, Верхнядзвінскі раёны) – *курмéль* м. (Полацкі раён) – *кілбáч* м. (Лёзненскі раён) [7, 119]. Засведчаны словаўтваральны сінанім да лексем *сліж* – *сліжняк*, а таксама адпаведныя ім фанематычныя варыянты *слізь* і *слізняк* (Зялёнка Полацкі, Малая Вядрэнь, Малы Двор Бешанковіцкі, Лялеўшчына Гарадоцкі, Павяцце Міёрскі раёны) [2, 24; 11, 264]. Паколькі дадзеная рыбка без лускі, то, хутчэй за ўсё, назва звязана са словамі *слізь*, *слізкі*. Дыялектолагі адзначаюць у іншых беларускіх гаворках агульнавядомыя сінанімічныя назвы ў абазначэнні дадзенага прадстаўніка іхтыяфаўны: *сліж*, *сліжык*, *сліжук* [5, 76]. Адзначаны таксама такія дыялектныя эквіваленты,

як *курмель*, *лягень*, *піскіж*, *кялб́ан*, *кялб́ач*, *піску́н*, *галень*, *снопа́р*, *рапу́шка*, *ропу́ха* [5, 76]. Даследаванне лексіка-семантычных супрацьстаўленых адрозненняў у абазначэнні гальца і іншых рыб паказвае, што ў гаворках Віцебшчыны назіраецца збытванне некаторых відаў іхтыяфаўны, напрыклад: *піску́н* ‘галец’ – *піску́н* ‘уюн’, *сліж* ‘галец’ – *сліж* ‘уюн’, *курмель* ‘галец’ – *курмель* ‘пячкур’, *кілб́ач* ‘галец’ – *кілб́ач* ‘пячкур’ [2, 19–22; 5, 76; 11, 264]. Разнастайнасць лексіка-семантычных адпаведнікаў указвае на неадрозненне гальца з уюном і печкуром. Назва *галёц* малавядомая ў гаворках Віцебшчыны, запазычана з рускай мовы і не зарэгістравана ў беларускай дыялектнай лексікаграфіі [5, 76]. Найбольш пашыранай ў беларускай дыялектнай мове і гаворках Паазер’я з’яўляецца лексема *сліж* і яе відазмяненні.

Заклучэнне. Такім чынам, у абазначэнні такіх прадстаўнікоў іхтыяфаўны, як шчыпоўка і галец намі выяўлены шматлікія супрацьстаўленыя адрозненні ў іх намінацыйным абазначэнні. Навуковыя номены з’яўляюцца запазычаннямі з рускай мовы. Шчыпоўка і галец адносяцца да дробных відаў рыб, не маюць промыславага значэння. Магчыма, з гэтым звязана неадрозненне іх ад некаторых іншых дробных відаў рыб, а таксама лакуны для іх абазначэння ў беларускіх гаворках. У полінайменных радах найбольш пашыранымі з’яўляюцца ўласналексічныя адрозненні – абсалютныя сінонімы. Большасць лексем з’яўляюцца ўласнабеларускімі, маюць празрыстую семантыку, некаторыя з іх стылістычна афарбаваныя. Прадстаўленыя дыялектныя намінацыі рыб адлюстроўваюць іх разнастайнасць і адметнасць у гаворках Віцебшчыны.

1. Баханькоў, А.Я. З рыбалоўнай лексікі Полаччыны / А.Я. Баханькоў // З народнага слоўніка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1975. – С. 218–225.
2. Грачыха, Т.А. Дыялектны тэматычны слоўнік іхтыя- і герпетафауны Беларускага Паазер’я / Т.А. Грачыха. – Віцебск: Выдавецтва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2006. – 31 с.
3. Жуков, П.И. Рыбы Белоруссии / П.И. Жуков. – Минск: Наука и техника, 1965. – 415 с.
4. Жуков, П.И. Определитель рыб Белорусской ССР (Справочник для практ. работников) / П.И. Жуков. – Минск: Изд-во Акад. наук БССР, 1960. – 123 с.
5. Жывёльны свет: Тэматычны слоўнік / склад. В.Д. Астрэйка [і інш.]; рэд. Л.П. Кунцэвіч, А.А. Крывіцкі. – Мінск, 1999. – 239 с.
6. Інструкцыя па збіранню матэрыялаў для складання абласных слоўнікаў беларускай мовы / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа. – Мінск, 1960. – Вып. II.
7. Лексічныя ландшафты Беларусі: Жывёльны свет / навук. рэд. Ф.Д. Клімчук, І.Я. Яшкін. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – 252 с.
8. Линдберг, Г.У. Словарь названий пресноводных рыб на языках народов СССР и европейских стран / Г.У. Линдберг, А.С. Герд. – Л.: Наука, 1972. – 368 с.
9. Лисенко, П.С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся / П.С. Лисенко. – Київ: Вид-во АН УССР, 1961. – 72 с.
10. Радкевич, В.А. Биологическая терминология и номенклатура: Словарь русско-белорусский-латинский, белорусско-русский / В.А. Радкевич, Л.М. Вардомацкий, А.А. Лешко; лингв. ред. Н.В. Бирилло. – Минск., 1993. – 479 с.
11. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / склад.: Г.К. Семянькова, Т.А. Грачыха, А.С. Дзядова [і інш.]; пад рэд. А.С. Дзядовай. – Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. – Ч. 2. – 358 с.
12. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. – Мінск: Навука і тэхніка, 1979–1986.
13. Энцыклапедыя прыроды Беларусі: у 5 т. / гал. рэд. І.П. Шамякін. – Мінск: БелСЭ, 1983–1986.
14. Яшкін, І.Я. Семантыка назваў рыбалоўства ў гаворках пяшчанцаў Слаўгарадскага раёна / І.Я. Яшкін // З жыцця роднага слова. Лексікалагічны зборнік. – Мінск: Навука і тэхніка, 1968. – С. 119–132.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

*Л.Д. Грушова
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова*

В настоящее время возрастает значимость иноязычного образования, которое выступает в качестве важного инструмента успешной подготовки специалистов в различных областях деятельности.

Обучение иностранному языку направлено не только на развитие академических и социально-личностных компетенций, но и на формирование профессиональных компетенций, то есть умений решать профессиональные задачи с использованием иностранного языка.

Актуальность исследования заключается в том, что автором предпринята попытка выявления и обоснования трудностей, замедляющих развитие навыков иноязычного профессионально-коммуникативного общения у студентов неязыковых специальностей, обучающихся в сборных группах.